

Élni jó...

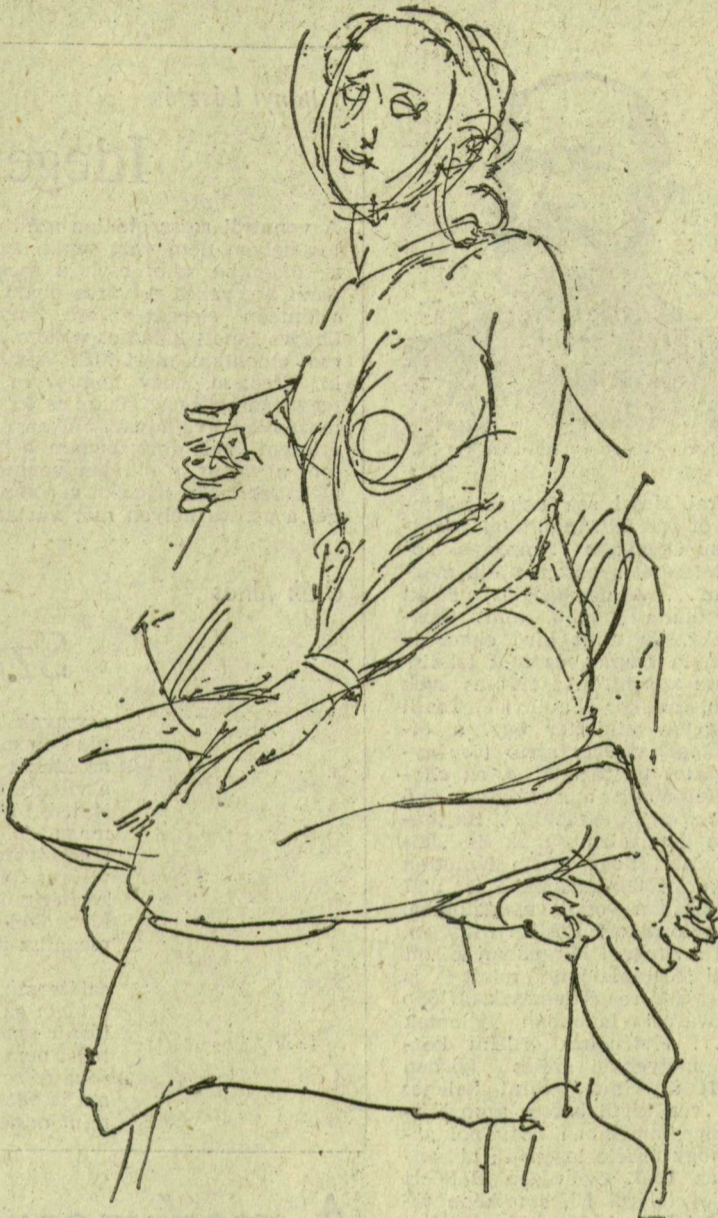
Ismerik a mesét? Sokan talán nem, hiszen mesziről bocsátotta szárnyra a képzelet, messziről, valahonnan Indiából. Arról szól, hogy egyszer régen egy alvó ember szájába bemászott egy kígyó, a gyomrába kúszott, s ott megtelepedett. Mikor az ember felébredt, borzadva kellett ráébrednie: vége szakadt addigi szabad életének. Ettől kezdve léte a kígyó kényétől-kedvétől függött. A kígyó pedig gonosz és zsarnoki teremtés volt. Méréhetetlen szenvedések sújtották az embert, ha nem teljesítette az állat parancsait. Nem vihették véghez egyetlen önálló cselekedetet sem, élete az elképzelhető legteljesebb rabsággá változott. De a mesékben minden bűn elnyeri büntetését. Indiában sem történhetett ez másképp: telt-múlt az idő, a hősnők tragikus lidércnyomásában a pillanatok óráknak, a napokat éveknek érezte. Am egy reggel arra ébredt: a kígyó nincs többé, s ő újra szabad! Újra azt tehet, amit akar! Először kimondhatatlan boldogság fogta el, a megszabadulás öröme. Am csakhamar rájött: nem tudja, mit tegyen. A kígyó örökül hagyta lelkeben a zsarnokságot, megszokta, hogy akaratát és kívánságait a kígyó akaratának és kívánságainak rendelje alá, elvesztette képességét arra, hogy akarjon, hogy törekedjék valamire, hogy önállóan cselekedjék. Szabadság helyett ürességet talált.

S most hallgassák meg Téri István, hajdani summás életének történetét. Kezdjük a végén: a sírjánál, ahol kevesen búcsúztak tőle. Ahol a fakerecs, mintha kétségbeesetten magához akarta volna ölelni a világot, melynek szelét Téri István sohasem tudta magának megkaparintani. Támasszuk fel a pózmaegyesen öregembert, simifuk le ősz hajszálait, egyenesítsük ki márványkemény tenyerét, az ujjakat, melyek mintha mindig ásót, kapát szorongattak volna.

Mesélje el életét, ahogy egykor — a bicegő lábú asztalra támaszkodva, sötétsérga homoki bor mellett — nekem mesélte. Kilencedik gyerek volt, de jöttek utána még, egészen tizenkettőig. Kezén számolja, ki hogyan halt meg: az apja aratás közben kapott a gyomrához, az anyja gyökérral a kórházi ágyból ment a sírba, két testvére csecsemőkorában hagyta ott őket, három bátyját a háború vitte el. Ő maga öt osztályt járt, aztán kivette az iskolapadból a dolgozó, vissza sem tért oda többé. Kellott a kenyér, keresni kevesen voltak, a nincstelenség a napszámba vájta a reményt, de hiába, mert az olyan volt, mint a tavaszi eső — hol volt, hol nem. Az életre való a vékony, leányzalagnyi föld jelentette.

A térdeplő vályogház, a szalagnyi föld, a summásélet szorította kalitkába Téri István és testvérei életét, még az álmoknak is szűk határt szabott a képzelet: minden vágyuk olyan ló volt, amilyennel a méltóságos úr tartott szigorú terepszemlélt birtokán. Az este azzal tel, hogy kiszámított mozdulatokkal fölnyergelték a paripát, ahogy illik, hajnali négykor, nyaranta a nappal, télen a derékgörbű hűdeggel.

Idős Téri István a savanyú borba csipent nyelvvel, úgy folytatja életének meséjét, mint egy kocsmai történetét: „Mi csak a katonái behívókból értesültünk, mi történik a földünkön kívül...” Aztán már a halálból is. Három bátyja életére tört a fegyver. Az első világháború után az öreg bányába szegődött, hogy eltarthassa nagybeteg anyját, testvéreit. Fialat feleségét várta a föld művelése. Minden ment a maga rendje-módja szerint, érkeztek a gyerekek, terebélyesedett a család, s a szalagnyi földhöz még egy szalagnyt gürcöltek össze, mert szemükben a föld volt a kincs, a kenyeret adó. A bányá nem tűrte sokáig Téri István egészségét, vesegörcsök kezdték kínozni, reuma fészkelte a lábába. „Kiköpött engemet a bányá” — mondja súlyos tenyerét az asztalra ejtve. A felszabadulás a földjén érte. Rövidesen kapott hozzá még két szalagnyt. Országnyi volt az öröm: megmü-

BARCZÁNIALVY FERENC RAJZA

velni semmi volt, élni belőle jobban lehetett, mint eddig bármikor. De zokszó nélkül adta a közösbe négyzalagnyi földjét, csúfolódtak is vele elegen: „Megtört a bánat tégedet...” Téri István dolgozott tovább, úgy mint eddig — a Napra is ritkán nézett, órája meg soha sem volt.

Gyűlt a pénz, új házat épített, de a vályogban aludtak, amíg a hajlék egy ősz délelőtti napsze nem roskadt. Az új otthon kényelemmel várta, villanyal, vízzel, amivel a faluban már szokás volt számolni. Téri István gyermekei addigra a környező gyárakban dolgoztak, délután fogtak csak kapát. Volt pénz, volt is mire költeni — a három testvér közös kocsi volt. Kirándulásra? Nem, csak az árut a piacra vinni. „Furgonos kocsi volt az...” — morzsolja a szót Téri István. — „Furgonos, hogy sok férjen bele...” Úgy tel, az öreg ideje, mint hajdanán. Négykor kelt, törődött jószággal, földdel lelkiismeretesen, otthonában csak a fényképek gyarapodtak, a székek nem. A rádiót sem igen használta, talán csak a várható időjárás érdekelte. Az ásót, a kapát este a szobába vitte, hogy ne kelljen hajnalban keresnie, mert az emlékezete megkopott.

Népszínmű sem találhatott volna érdekesebb eseményt, mint amit a fiatal szövetkezeti elnök — elküldte a tsz nyugdíjasait a Balatonra. Téri István is beutalt kapát. Forgatta kezében a papírt, közben a földre gondolt, hogy annak nemcsak délutánonként kell a munkásnak. S ki ügyel a jószágokra? Ezt már nem idős Téri István meséli, hanem legidősebb gyereke, aki villanymotorokat tekercsel a közeli műszergyárban. „Alig tudtuk rávenni apát, hogy pihenjen... — a fiúnak még a mondata is csodálkozó. — Koffere sem volt, mi vásároltuk neki össze a szükséges holmikat. A fürdőnadrágot is, amire aztán még ránézni sem volt hajlandó.” Téri Istvánnal napsütéses reggelen, aggódalmakkal telve indult a vonat, nem tudta, hová, nem tudta, minek, hiszen azt sem ismerte, hogyan kell pihenni. A népszínmű-füztörténet most elkomorodik, mert ott halt meg a Balaton partján, az üdültől nem messze, egy hétvégi ház telkén, ahol munkát vállalt: napszámban irtotta a gyomot.

A mese itt fog kezdet a valósággal. Szomorú ez a kézfogás, mert arra önként: élni is meg

kell tanítani azt, aki nem szokott hozzá, hogy fekvő fogadja a napot. Téri István történetének végén szinte már cukorkáznak hat a befejezés: hagyatékában száztízezer forintra leltek, amiről senki sem tudott. Mire költötte volna? Hiszen ahhoz sem szokott hozzá, hogy munkáját komoly fizetéssel becsüeljék! Mit vásárolt volna a pénzből? Csak olyan „felesleges” holmikat, amelyeknek használati értékéről ő maga nem volt meggyőződve.

Miért időzöm olyan hosszan Téri István sírja mellett? Mert ha jól utánagondolok, fiai is hasonló módon élnek. Természetesen hogy rájöttek a korszerűbb élet kínálatát portékká használatára, de csak a dolog szolgáltatába állítják őket, kényelmükön alig-alig javít. A „furgon” hétköznapijuk áruszállítója, vásármag ott áll a ház előtt. Elterpeszkedő ákerházukban szent hely a „háza szoba”, úgy, mint hajdanán. Fürödtek már strandon, látták már beülről mozt, de a napok mégis a munkába temetkeznek, a szabad időben csak a bor ízét érzik igazán, a szórakozását még nem. Dolgos munkás mind a két fiú a gyárban, a két feleség a földet, a jószágot látja el. Délután a két férfi is kapát fog. „Már a hirdónál elalszunk” — mondja egyikük, az esti fáradságot ecsetelve. Majd hozzábiztosítja: „Jó tévé a miénk, a legdrágábbat vettük...” Bizonyos: apjuk, a múlt hagyta örökül számukra ezt az életformát, az önkényesen választott kalitkát, melynek ajtaja már évek óta tárva-nyitva. Ki fogja őket kézenfogva kivezetni belőle? Gyermekük? Talán.

Ők már ismerik a vakációk szabad csatangolásait, a pihenés örömeit. A két apa, furcsa módon, a gyerekek kezébe meg egyszer sem adott kapát. Az asszonyok dicsekedve mondják: „Úgy bánunk velük, mint a hímes tojásokkal... Eljenek, ha már nekünk ez jutott...” Mit jutott? — kérdezném, de tudom, sorolnák a munkát, estéig sem jutnának végére. Inkább arra vagyok kíváncsi, voltak-e már a Balatonon.

„Egyszer” — feleli az idősebbik testvér. — „Amikor apánk haláláról értesítették, rohantunk oda a furgonnal.” A fiatalabb a mondat végébe vág: „De akkor is átszaladtunk Pesten, hogy valamit — már nem emlékszem márt — megvásároljunk.”

TAMÁS ERVIN

Megkérdeztük...

A futószalag körbejár

— A gyárba azért jön az ember, hogy dolgozzon. Azért, hogy jól dolgozzon! Nem hiszem, hogy valaki úgy teszi be a lábát, hogy ma olyan napom van, csinállok ennyi meg ennyi selejtet. Mégis van selejt.

Kulcsképnek mondják az én gépemet, ha megáll, megáll a szalag is. Ha beteg vagyok, vagy akármi történik, az én helyemre nem állhat be akárki. Legföljebb a mester vagy a csoportvezető. Fára húzó, fara foglalo vagy előhúzó — ez az én foglalkozásom.

Azt kérdezi, miért vagyok ideges? Vele jár a munkával. Ez a gép nem élő teremtmény, ez elromolhat. Ha kicsi baja történik, akkor is ezerháromszáz-ezernégy-száz pár cipő látja kárát nyolc óra alatt. Ennyiért már lehet ideges az ember. Ennyiért már muszáj idegesnek lenni. Ha nem találom meg rögtön a hibát, ha a lakatos is sokáig keresi, ha ki-derül, hogy éppen nincsen hozzá pótalkatrész, maga nem lenne ideges?

Nekem akkor van a legjobb napom, ha a mester egész idő alatt felém se néz. De ha jön, és kezében a cipő, akkor tudom, hogy baj van. Mitől van a baj? A börgyárak nem tudják megkövetelni az ót dolgozóktól, hogy egyformán jó portékkát adjanak ki a kezük közül. Nem hiszem, hogy a tehénben van a hiba, azért rossz a bőre. Azt se mondom, hogy a börgyárak rosszul dolgoznak, de nagyon dicserni se akarom őket. Annyi bőrünk nincsen, amennyi cipőt gyártunk, vesszük tehát a bőrt külföldről. Olyat veszünk, amilyet kapunk, de jó cipőt csak jó bőrből tudunk csinálni. Egyik kemény, a másik laza, nincsen benne élet, reped. Ezer párból ha elreped a kezem között három vagy négy, akkor még nincsen nagy baj. De, ha rossz a bőr, tehetetlen vagyok. A gép nem érzi, hogy most kíméletesebbnek kell lennie, úgy húzza meg, mint a többi. Gyülemlék körülöttem a repedt cipő, hogyne lenné ideges? Elkezd kételkedni magában az ember: egy nap alatt így meg tud változni? Tegnap még jól ment minden, éjszaka kialudtam a fejből meg a kezemből a szakmát?

Egy fillérrel nem keresek kevesebbet, ha sok cipő elreped, akkor se. Vannak itt szakemberek, akik lemérik, ki a hibás. Én húzom a ballábást, a társam a párját. Nem vagyok híve a „párbahúzásnak”, mert akkor igen nehéz kideríteni, melyikünk vétette el a lépést. Talán én is könnyebben engedem el a rossz cipőt, ha nem derül ki, hogy én csináltam. Ellenben, ha hozzák a balost, nincs kibúvó, tudom, hogy a hibát nálam kell kijavítani. Annyira azért nem egyszerű a dolog, mert ha én csinálom az egyiket, a társam meg a másikat, megeshet, hogy mind egyik jó, de a jobbnak nem a jobb a párja, hanem a bal. Együtt is jönnek kell lennie, mert a kedves vevő már azt mondja: ezek nem tudnak két egyforma cipőt csinálni? Neki van igaza, ő fizet, de a két gép teljesen egyformán talán soha nem dolgozik. Akkor jó, ha csak mi vesszük észre a különbséget.

Azt hiszem, most meg akar fogni. Hogyne, szoktunk cipőt venni a boltban, sőt a feleségemet is én veszem. Rossz napja van szerencsétlen eladónak, ha mi betesszük a lábunkat. Ránéznek a cipőre, már látom, ennek baja van. Ha pedig a kezembe veszem, a huszonhatéves gyakorlatot nem tudom letagadni. Azt mondja a boltos, ennyi hibával elmegy. Én meg azt mondom, nézze meg a pénzemet, lát-e hibát benne? Jó pénzért jó portékkát kérek, mert megdolgoztam érte. Nézze csak, lelkelem, itt a hiba, kérek egy másikat. Az egész várost bejárom, mire egyet megveszek.

Vittem is vissza már cipőt, de csak egyet. Várom, mikor szűnik meg az a bolondjárás, ami nálunk van. Megveszi valaki a cipőt, elnyúzza, aztán vissza-

szal, kér helyette újat. Egyet fizet, és három vagy ötöt is kaphat. Mondja meg nekem, melyik országban van ez így? Ha rajtam múlna, én hamar lehúznám a redőnyt: ha megvette, hadd vigye, használja egészséggel, de vissza ne hozza!

Azt mondja, nincs igazam? Hogy itt kell először rendet teremteni, a gyáron belül? Nyilván itt kell! De kérek szépen jó bőrt, jó talpat, jó sarkot, meg jó embert is hozzá. Olyat, aki szeret is dolgozni. Ha rám bíznák, én először a fölvetélnél néznék körül. Honnan jöttél, édes öcsém? Miért van teleírva a te munkakönyved? Hangulatember vagy? Most inkább nem akarsz dolgozni? Eredj szépen, próbálgasd máshol a hangulatodat.

Rettenetesen bizakodó emberek vannak a fölvetélnél. Nem baj, hogy eddig sokfelé próbált szerencsét, hátha éppen miná-junk lesz belőle élmunkás. Kell az ember, mindenkihez ragaszkodik a gyár. Szeretné is megragasztani, kis kedvezmény itt, kis kedvezmény ott, hátha marad. Azonnal megszólal a régi: énnekem nem jár kedvezmény? Mert én nem kecmeregettem, hanem dolgoztam? Mert én rossz munkát sehogyan nem adnék ki a kezem közül? Micsoda eljárás, hogy az jár jól, aki rosszul dolgozik? Ha annak meg lehet csinálni, akkor, kérem szépen, tessék engem is simogatni, és ne azt mondani, hogy megint rossz a cipő. Na tessék, igaz-e, hogy így nem lehet tisztességesen dolgozni? Az a szerencse, hogy vannak régiek, akik nem tudnak rosszul dolgozni. Inkább kiveri a hátukat a salétrom, de amit kiad a kezéből, az jó. Itt toporgok a deszkán, akkorra, mint egy asztallapnak a fele, egyet jobbra, kettőt balra, táncolok a gép előtt, mintha menyecske volna, de a kezem, lábam, meg a fejem nyolc óráig csak arra figyel, ami a dolgom.

Egy dolog van, amit sehogyan se értek fölborzolódk a hátamon is a szőr, ha rá gondolok. Melós vagyok én is, és melós veszi meg a cipőmet is. Kivel tolok ki, ha rosszul dolgozom? A méltóságos úrral talán, vagy a pösze kisasszonnyal? A másik melóssal! De melós az is, aki a hagymát csomagolja. Megyek a boltba, kérek egy kiló hagymát. Nézem otthon, fele rohadt. Nem útközben rohadt meg, miért tettem bele? A másik melósnak a rohadt hagyma is jó? Beköltö-zünk az új lakásba, ez is rossz benne, az is rossz. Vakargatom a fejemet: kinek szánták ezek a lakást? A gróf úrnak talán? Mert ha azzal akarunk kibabálni, minden el van meszelve, akkor megértem. De hol vannak a grófok, a bárók, azt mondja meg? Mi maradtunk csak, a melósok, meg a másfajta dolgozók. Nem akarok megsérteni senkit, ha nem melós, az se baj, csak tisztességgel végezze a dolgát. Ha pedig elvégzi, akkor megérdemli, hogy jót kapjon a pénzért. Egyszer már észre kellene vennünk, hogy ez a futószalag körbe jár. Ha én rossz cipőt csinállok, a boltos adja a rohadt hagymát, az építő csinálja az elfuserált lakást, a pék süti a rossz kenyeret, a postás elfelejti kihozni a levelet vagy a csomagot, a buszvezető elfelejti, hogy harmincan várják, indulni kéne — tessék mondani, mikor érünk a végére?

A busz a legjobb példa: minden melós egy buszban utazik. Mindegyiknek érdeke, hogy jól utazzon, és oda is érjen, ahová akar. Egyik utas hogyan babrálna ki a másikkal, ezt én nem értem. Ha kopaszra vakarom a fejemet, akkor se értem. A másik melós iránti tisztelet hiányozna belőlünk? Elfelejtettük volna, hogy sorstársak vagyunk? Hogy mindnyájan a jót szeretjük? Nem tudok rá feleletet adni, miért van ez.

Elmondta Lele János a szegedi cipőgyárban.

MORVÁTH DEZSŐ